

Neučinkovit spopad s krizo doma: Vladna (ne)moč in družbene frustracije

Dnevnikov objektiv - sobota, 03.10.2009 Tekst: Jože P. Damijan

Ljubljana - Tokrat se moram izjemoma celo strinjati z Janšo - ta vlada z neukrepanjem ali celo napačnim ukrepanjem Slovenijo zanesljivo vodi v bankrot. Bilanca enoletnega vladanja te vlade je povečanje zadolžitve za 4 milijarde evrov za jamstveno shemo bankam in za subvencije za skrajšani delovni čas, ki ne dajejo nobenih rezultatov v gospodarstvu, ter za izplačevanje povečanih plač v javnem sektorju, čeprav so plače v gospodarstvu realno upadle. Finančna perspektiva te vlade letos je proračunski primanjkljaj v višini 6 do 7 odstotkov BDP ter 5 odstotkov naslednja tri leta. Ob koncu mandata te vlade se bo javni dolg z manj kot 30 odstotkov približal 50 odstotkom BDP. Potrebni bodo dva do trije mandati naslednjih vlad, da javni dolg spravijo nazaj na raven iz leta 2008.

Vladna (ne)moč in družbene frustracije.

"Ni ključno vprašanje, ali bo zdržala koalicija, ampak ali bo - glede na enormno zadolževanje in neukrepanje - zdržala država." (Janez Janša, 28. septembra 2009)

To ekscesno zadolževanje bi morda imelo neki smisel, čeprav gre za ekstremno visoko ceno, če bi vlada na ta način stimulirala gospodarsko rast in pomagala ustvarjati delovna mesta. Toda najhuje je, da gre to zadolževanje države popolnoma v prazno, v neučinkovite in prepozne ukrepe, neracionalno trošenje vlade in povečevanje plač v javnem sektorju onstran razuma, medtem ko gospodarstvo zanesljivo krkuje. Vladna nemoč spoprijemanja s sedanjo krizo se je najbolj očitno pokazala v primeru (ne)reševanja Mure. Verjetno ga ni ekonomista v tej državi, ki bi si upal argumentirati, da ima Mura kot celota v situaciji, v kakršni se je znašla, kakršnokoli perspektivo preživetja in da bi jo bilo smiselno rešiti z državno pomočjo. In vendar je na ravni vlade obstajala resna zavzetost, da se Muro reši. Toda vsi skupaj se niso mogli domisliti nobenega finančnega instrumenta, ki bi Muro lahko rešil.

Prepozni, neučinkoviti ali nepotrebni ukrepi

Iz te zgodbe sledi, da je vlada v takih primerih, tudi če iskreno hoče pomagati, popolnoma nemočna. Preprosto zato, ker nobena vlada ne more ad hoc reševati celih podjetij, ker se pač nikoli ne more zadolžiti do te mere, da bi lahko reševala podjetje za podjetjem. Vlade lahko pomagajo podjetjem samo s posrednimi, sistemskimi učinki.

In prav tukaj se kaže operativna nesposobnost te vlade in temeljno nerazumevanje principov delovanja vlade. Vlada je enostavno odpovedala pri pripravi učinkovitih sistemskih ukrepov za blaženje krize. Namesto učinkovite sanacije bank s slabimi bilancami prek t.i. slabe banke smo dobili neoperativno jamstveno shemo za banke, kar je povzročilo, da so banke, namesto da bi ceneje servisirale podjetja s krediti, dobljena sredstva uporabile za kritje kapitalskih lukenj. Namesto učinkovitega fleksibilnega trga dela po skandinavskem vzoru, kjer država v celoti prevzame stroške presežnih delavcev v času krize, smo dobili zapleteno in neučinkovito subvencioniranje skrajšanega delovnega časa ter instrument začasnega čakanja na delo.

Namesto nadaljnega zniževanja davčnega bremena zaposlenih in gospodinjstev se je vlada poigravala z idejami o zviševanju davkov. Namesto zniževanja stroškov javnega sektorja, da bi bilo davčno breme nižje v prihodnosti, je vlada letos dopustila 6-odstotno rast plač v javnem sektorju in povišanje plač sodnikov za več kot 20 odstotkov. Se vam kot neekonomistom ti ukrepi zdijo razumni? In kot višek vsega je vse te prepozne, neučinkovite ali nepotrebne ukrepe vlada pacala mesece in mesece.

Od tod do razraščanja frustracij med prebivalstvom je le droben korak. Zaposleni v gospodarstvu so bili v zadnjih letih visoke gospodarske rasti resnici na ljubo deležni le drobca koristi od te povišane rasti. Večino koristi so pobrali lastniki in menedžerske elite v podjetjih. Pri čemer so zadnji bodisi zaradi sistema nagrad bodisi zaradi lastnega pohlepa večino dodatno ustvarjenega denarnega

toka prekanalizirali bodisi v prevzeme drugih podjetij bodisi za prevzem "lastnega" podjetja. V preteklih petih letih so v najboljših slovenskih podjetjih povprečne plače narasle za 35 odstotkov, kapitalska vrednost podjetij pa se je povečala za trikrat, torej za desetkrat več.

V dobrih časih so zaposleni vse te tajkunske zgodbe še nekako tolerirali, saj so tudi sami lahko najemali poceni kredite v bankah. Zdaj, ko se razmere zaostrujejo iz meseca v mesec in ko lahko izbirajo le še med 10- do 20-odstotnim znižanjem plač ali izgubo službe, pa je ta strpnost izginila. Zakaj bi se zaposleni odrekli svoji plači, če prej pri dobičku niso bili udeleženi? Zakaj bi breme gospodarske krize nosili samo zaposleni v gospodarstvu, medtem ko si v javnem sektorju prav perverzno izplačujejo še višje plače kot lani? Zakaj bi bili razumni samo zaposleni v gospodarstvu, medtem ko se vladni vrh kot kura brez glave in brez koncepta opoteka od enega puhlega televizijskega nastopa do drugega?

Na nevarnost razraščanja teh frustracij onkraj posameznih kriznih podjetij sem opozarjal že spomladi. V odsotnosti učinkovitega menedžiranja pride v času negotovosti običajno do povečanega izbruha spontanih uporov. Ker so zaposleni izgubili zaupanje tako v vodstva podjetij kot lastne sindikalne voditelje in vlado, so se samoorganizirali. Nevarnost teh stihijskih oblik upora je, da se iz lokalnih okolij v Murški Soboti, Velenju in Idriji kot rak kmalu razširijo po vsej državi. In kot pri raku je njihovo širjenje skorajda nemogoče brzdati, saj je racionalna komponenta izgubila težo. Novi predstavniki zaposlenih zahtevajo nemogoče. V Gorenju denimo niso bili zadovoljni z vrnitvijo na stare plače za polni delovni čas iz lanskega leta, ampak želijo dodatnih 100 do 150 evrov mesečno več kot pred krizo.

Pasivizacija stroke

Tukaj tudi racionalni argumenti, da se je v posameznih podjetjih prodaja letos v primerjavi z lani zmanjšala za 20 do 40 odstotkov in da povečanje plač v sedanjih razmerah vodi v bankrot, ne pomagajo več. Novim predstavnikom zaposlenih ohranitev službe ni več svetinja. Ko se temu gibanju pridružijo še organizirani sindikati s pozivom lokalnim sindikalnim poverjenikom k totalni zaostritvi zahtev, kot se dogaja v zadnjih dneh, je požar na nacionalni ravni težko preprečiti.

Zanimivo je, da je po drugi strani paralelno z naraščajočo vladno operativno nesposobnostjo in razraščanjem frustracij med prebivalstvom prišlo do pasivizacije stroke. Ni več vrvenja idej in konceptov za hitrejšo rešitev krize. Verjetno zato, ker je tudi stroka obupala nad neposlušom in nekompetentnostjo te vladne ekipe. To se lepo odraža tudi v dejstvu, da finančnemu ministru ni uspelo v novooblikovani fiskalni svet pritegniti nobenega omembe vrednega slovenskega ekonomista. Nihče, ne iz nove ne iz stare, ne iz ljubljanske in ne iz mariborske ekonomske šole, ki kaj da na svoj ugled, noče biti zraven pri tem zavoženem projektu.

Ob nadaljevanju odsotnosti učinkovitega menedžiranja te države je zato realna perspektiva, da bo že v prihodnjih dveh mesecih v Sloveniji prišlo do kaotičnih razmer. Do razmer, ki smo jih lahko spremljali pred leti v Franciji ali spomladi na Islandiji in v Grčiji. Do razmer, ki lahko politično destabilizirajo državo in okrepijo ekstremistične frakcije tako na levici kot na desnici. Do razmer, ki bodo resnično ohromile gospodarstvo. Posledica bo še večji padec BDP, ob padcu življenjskega standarda ljudi. Odgovornost za te razmere bo padla na sedanjo vlado, saj jih je s svojo operativno nesposobnostjo sama sprožila.

Trije nujni ukrepi

Če se želimo izogniti opisanim razmeram, je treba odpraviti vzroke za nezadovoljstvo in na vladni ravni pripraviti nabor ukrepov, ki se bo sistematično lotil odpravljanja posledic gospodarske krize in spodbujanja novega ciklusa gospodarske rasti. Nujni ukrepi so naslednji. Prvič, nujna je notranja reorganizacija vlade z zamenjavami v nekaterih ključnih resorjih, predvsem v finančnem, ki je glavna šibka točka te vlade. Drugič, nujno je vzpostaviti učinkovit sistem kriznega komuniciranja vlade. Problem te vlade je, da je premier strokovno izjemno šibek in neverodostojen kot krizni menedžer, hkrati pa ta vlada sploh nima glavnega ekonomista. Minister, ki ima ustrezna znanja in programske ideje, nima vzvodov za njihovo izpeljavo. Minister, ki ima vse vzvode v svojih rokah, pa je popolnoma nekompetenten in neverodostojen, obdan z zunanjimi svetovalci sumljivega slovesa. Nujna je zamenjava na tem področju in prepustitev kriznega menedžiranja in komuniciranja novemu finančnemu ministru.

In tretjič, potreben je nov, sistematičen protikrizni program, usklajen med resorji in zasidran v rebalansu proračuna za leto 2009 in proračunih za leto 2010 in 2011. Kar se mene tiče, bi vlada naredila še največ, če bi preprosto prevzela alternativni protikrizni program opzijske SDS, ki je zelo smiselna, in mu prilagodila proračunske parametre že v letošnjem letu.

Ključna področja novega protikriznega programa morajo vsebovati program ukrepov za kratkoročno popuščanje finančnega krča, protikrizno fleksibilizacijo trga dela in dolgoročno prestrukturiranje gospodarstva z zniževanjem davčnega bremena in administrativnih ovir, spodbujanjem podjetništva, spodbujanjem investicij ter spodbujanjem naložb v znanje, tehnološke projekte in bolj čiste energetske vire.

Znotraj tega bi kratkoročno vlada za gospodarstvo naredila največ, če bi, najprej, "osvobodila" NLB in NKBM slabih naložb v razne Istrabenze, Infond holdinge, NFD holdinge in te slabe terjatve obeh bank prenesla na t.i. slabo banko. S tem bi izboljšala kapitalsko ustreznost obeh bank, ki bi nato lahko bolj mirno začele posojati denar, ki sta ga dobili prek državne jamstvene sheme. Drugi, dopolnjujoč ukrep je dodatna dokapitalizacija SID banke, ki bi namesto pasivnih poslovnih bank lahko odobravalala dolgoročno posojila in omogočala ugodnejšo zamenjavo kratkoročnih za dolgoročno posojila.

Tretji nujni kratkoročni ukrep je po skandinavskem vzoru fleksibilizirati trg dela tako, da bi država omogočila, da lahko podjetja z ustrežno predhodno najavo presežke zaposlenih iz poslovnih razlogov preprosto prenesejo na breme države. Če bi ob tem država še znižala davčno breme denimo pri socialnih prispevkih, omogočila hitrejša povračila preveč plačanega DDV ter skrajšala lastne plačilne roke na največ en mesec, bi s tem naborom ukrepov največ naredila za hitrejšo okrevanje slovenskega gospodarstva.

Slovensko gospodarstvo danes za hitrejše okrevanje ne potrebuje nič drugega. Ne potrebuje nobenih finančnih pomoči, le nekaj teh preprostih in nezahtevnih sistemskih ukrepov, da bo lažje prebrodilo te krizne čase.

Zanimivo je, da je z dejanskim izvajanjem in napovedjo nadaljevanja tovrstnih ukrepov prejšnjo nedeljo nemška konzervativno-liberalna politična linija zmagala na zveznih volitvah. Nemški volilci so presodili, da je vladni program spodbujanja gospodarstva in zniževanja davkov verodostojen in da jim dolgoročno prinaša večje možnosti zaposlitve in potencialno višjo blaginjo kot prazna socialna retorika mencajočih politikov na levici.

Ljudje si želijo preproste in verodostojne programe ter politike z jasnimi stališči. Če do tega miselnega preobrata in preoblikovanja vladne ekipe in njenega programa ne bo v kratkem prišlo tudi pri nas, bo prišlo do opisane zaostritve razmer in izsiljenih sprememb na oblasti. Toda z veliko kolateralne škode v obliki izgubljene blaginje in desetisočev po nepotrebnem izgubljenih delovnih mest. Mar moramo tudi to izkusiti?